

Referitor la unele probleme de ordin global și particular ale învățământului

Ion Valuță, Evelina Valuță

Abstract. În lucrarea respectivă autorii tratează unele probleme existențiale pentru dezvoltarea învățământului în Republica Moldova. În contextul examinat sunt lansate propuneri concrete privind creșterea performanțelor în sistemul educațional din țară.

Începând cu cea de a doua jumătate a sec XIX, în virtutea dezvoltării mijloacelor de transport, a tehnicii electronice, științei în genere, precumpănit, al teoriei informației, nu în ultimul rând, al matematicii ca atare și în context cu matematizarea științelor, fenomenul de globalizare a devenit prezent, practic, în toate direcțiile activităților umane. Deoarece diferite regiuni ale Terei se află în diverse niveluri de dezvoltare, în mod natural se realizează varii transferuri dintr-o regiune în alta provocate de problemele particulare ale regiunilor date. Printre acestea se numără și bine cunoscuta migrație a populației din țările mai puțin dezvoltate spre cele dezvoltate. Mai puțin sunt mișcările în direcție inversă, foarte necesare fiind, de altfel, cele de ordin științific, tehnologic, economic, intelectual, învățământ etc.

Subliniem, în primul rând, că ar fi inutil să negăm existența *problemelor de ordin global* referitor și la sistemul de învățământ care ne preocupă. Unele încercări de rezolvare o fi așa numitul „Proces de la Bologna”, menirea căruia o vedem în: *ce este bun undeva, să fie implementat peste tot*. Însă globalizarea în sistemul de învățământ din Republica Moldova se manifestă unilateral, mulți elevi pleacă la învățământ peste hotare, în România și nu numai, printre ei majoritatea dintre absolvenții buni ai liceelor, iar cei ce au obținut locuri înalte la competiții internaționale cam în totalitate. Explicația nu poate fi alta decât cea evidentă: tinerii pleacă acolo unde sistemul de învățământ este de un nivel mai înalt, mai preferabil, atrăgător. De aici și soluția devine evidentă: să se ridice nivelul sistemului de învățământ în Republica Moldova astfel încât să fie, cât de cât, comparabil cu cel de peste Prut și, de ce nu, din Europa. Problema este complicată, arhi grea, însă necesitatea rezolvării ei este indiscutabilă, de ordin vital. Faptul că rezultatul poate fi obținut doar în un timp îndelungat trebuie să nu fie descurajator dar, dimpotrivă, doar mobilizator și costurile nu trebuie să prezinte un obstacol. În continuare ne vom opri asupra unora din cele ce considerăm importante din acest punct de vedere.

Subliniem, în al doilea rând faptul, că sistemul de învățământ este un proces caracteristic regiunii date, se formează în mod evolutiv, dar în cicluri, pe spirală în decurs istoric. Sistemul de învățământ se formează prin tradiții și și formează tradiții de ordin social, psihologic, religios etc. De ele trebuie să ținem seama, în rezolvarea complicatelor *probleme de ordin particular* prezente regiunii respective, în cazul dat Republicii Moldova. Consider bine venită în acest context maxima cunoscutului scriitor-poet N. Dabija (Literatura și Arta, 12.07.18): „*Timpul trăit îl face pe om ... să semene cu barca care vâslește stând cu fața către calea parcursă și cu spatele către distanța care i-a mai rămas, ca să se poată concentra mai bine la vâsle*”. Din asemenea considerente trebuie să pornim munca de perfecționare a sistemului de învățământ, adică prin studierea istoriei lui, luând învățăminte din cele trecute.

Nu ne vom avânta în adâncul timpurilor (cu toate că și asta nu e de neglijat, de ex. de prin 1400, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, mănăstirile aveau școli și grupuri de învățați, în același număr și la Căpriană). Să menționăm doar că până în 1917-1918 în Gubernia Basarabia care se afla în cadrul Rusiei țariste, nu erau școli superioare și, relativ, puține școli medii, rețeaua de școli primare era slab dezvoltată și în totalitate în limba rusă, studiile nefiind obligatorii. Însă cei inițiați, cointeresați și cu posibilități obțineau studii superioare în universitățile din Imperiul Rus. E de menționat faptul că majoritatea deputaților Sfatului Țării aveau veritabile studii, chiar și superioare, fiind înzestrați și cu elan revoluționar. Considerăm că o treaptă esențială, în această ordine de idei, o constituie unirea Basarabiei cu România. Din aceste timpuri s-a consolidat un sistem de învățământ pe care îl vom numi *românesc* și pe care îl vom caracteriza conform principiului: *se deschid școli unde sunt învățători, profesori* (bine pregătiți). A funcționat acest sistem până în anul 1944 cu excepția anului școlar 1940-1941. Apoi s-a stabilit sistemul pe care îl vom numi *sovietic* pe care îl caracterizăm conform principiului: *se deschid școli unde sunt copii*. Ambele aceste moduri de activitate au părțile lor pozitive precum și slabe. În Basarabia, conform „sistemului românesc”, Sfatul Țării, administrația centrală a regiunii au asigurat pregătirea cadrelor necesare de învățători pentru învățământul primar care era obligatoriu. Frecvența obligatorie era asigurată de administrația locală, învățătorul ducea lucru de luminare a poporului în mod individual și în cadrul „Căminelor Culturale” unde se întruneau locuitorii satului. În cazul încălcărilor drastice ale legii de frecvență obligatorie a școlii

primare, primăria aplica amenzi care erau încasate de perceptori, eventual, în prezența jandarmeriei, învățătorii în aceste activități nu erau implicați. Salariul inițial al învățătorilor era pe măsură însă, de regulă, în continuă creștere, în dependență de rezultatele inspectărilor riguroase, obiective, prin atribuirea de gradații, grade care determinau niveluri destul de înalte ale salariilor respective. În Basarabia era dezvoltată și o rețea de școli profesionale. Ca atare, școli superioare nu erau, dar funcționau două facultăți ale Universității din Iași de agronomie și teologie. Prima a funcționat la un nivel destul de înalt, în 1940 devenind de facto Institutul Agricol de Stat, a doua, în 1940 a fost lichidată, în zilele de azi restabilită.

Sistemul sovietic de învățământ s-a implementat în toată URSS, inclusiv în RASS Moldovenească formată în 1924 cu capitala în orașul Balta. În concordanță cu principiul sovietic, în Balta se deschide o școală pedagogică menită să pregătească învățători pentru școlile deschise în sate. În 1930 se deschide Institutul Pedagogic de Stat din Tiraspol, azi cu sediul în Chișinău – prima școală superioară din Republica Moldova. Până în 1932 studiile se făceau folosind alfabetul rusesc, din 1932 s-a trecut la alfabetul latin. În rezultatul epurării (cistka) din 1937 toți cei implicați în propagarea alfabetului latin, inclusiv secretarul comitetului de partid regional Grigorie Starâi (1880-1937), au fost declarați dușmani ai poporului, romanizatori și executați. Director al institutului a fost numit un student din anul patru al facultății de istorie. S-a trecut la alfabet rusesc și la o limbă moldovenească ticluită din cuvinte de tipul mâneștergură, trebuincios și îndestulător (condiții necesare și suficiente), cu o aprigă propagandă antiromânească. Dar învățământul și-a făcut treaba lui, printre absolvenții Institutului Pedagogic din Tiraspol se întâlnesc eminente oameni de cultură, scriitori, savanți etc. În 1940 în rezultatul ultimului sovietic autoritățile române se retrag din Basarabia și Bucovina de nord o parte din Basarabia cu o parte din RASSM formează RSSM. În Basarabia se introduce sistemul de învățământ sovietic care funcționa în RASSM. Populația este declarată analfabetă, pentru toți se organizează cursuri serale de lichidare a analfabetismului (likbez), unde se învăța alfabetul rusesc și constituția RSSM. Toți elevii au fost impuși să repete clasa absolvită (deci declarați repetenți). Mulți învățători erau cercetați de către NKVD, fiind învinuiți de colaborare cu sistemul românesc, unii deportați.

În anii 1941-1944 sistemul de învățământ practic nu se deosebea de cel de până în 1940. Începând cu anul școlar 1944-1945 revine sistemul de învățământ sovietic, dar, spre deosebire de anul 1940 mulți învățători se refugiase în România. Învățători pentru clasele primare I - IV dar și V – VII devin foști elevi ai liceelor, unele școli erau asigurate cu cadre din Transnistria, care propagau noua limbă moldovenească. Merită să subliniem că programele de învățământ pentru școala de zece ani era pe măsură, simbol al școlii medii fiind „Binomul lui Newton”! Dar pe parcurs, treptat nivelul sistemului de învățământ se coboară din ce în ce mai jos. Prin anii 1950 – 1960 este pusă la ordinea zilei „descărcarea programelor”. Ca urmare, nu numai binomul lui Newton este scos din program, dar și cubul binomului nu mai figura în program. Prin diferite modalități se scad cerințele față de elevi, profesorii exigenți sunt criticați. Autoritățile cer rezultate bune și foarte bune, fapt ce aduce la situația că sunt susținuți și lăudați profesorii care pun note bune și foarte bune, precum și toți cei care dau dări de seamă bune și foarte bune. Aceste situații au provocat scăderea nivelului de învățământ, Ca consecință s-a tolerat copiatul, apar elemente de corupție în procesul de învățământ, notele fiind puse la intervenții, cadouri, mulțumiri. Un flagel flagrant este faptul când se pun note pozitive, înalte atunci când lipsesc cunoștințele. În pofida faptului că pe mulți îi aranjau astfel de situații, poporul nu le agreea, este cunoscută vorba bătrânilor: patru clase românești bat zece clase rusești (sovietice). Sistemul de învățământ a ajuns la un punct extrem de jos încât mișcarea în direcția dată este lipsită de sens. În așa cazuri apar factori de decizie care dau dovadă de curaj, hotărâre și, în cazul nostru, s-a stârplit copiatul la examenele de bacalaureat. Procentajul de note pozitive s-a coborât drastic. Suferă tineretul, copiii noștri, e dureros, dar e corect, drept, just. Doar sunt din acei cu acte de studii liceale și superioare care nu și-au găsit rostul lor în viață. E bine că se permite să dea examenele de bacalaureat a doua, a treia oară, măcar și a zecea oară. Notele însă să se pună nu din milă, dar pe cunoștințe! Cei stăruitori merită cea mai binevoitoare atitudine și susținere.

Pentru a regla lucrurile în tot procesul de învățământ de doisprezece ani e bine să ne întoarcem iarăși la istorie. În timpul, să-i zicem, sovietic au fost construite școli, case de cultură, trebuie valorificate, să realizăm principiul respectiv – nici un copil în afara școlii. Dar și aici sunt probleme, în particular și în cadrul unor etnii conlocuitoare. Din sistemul românesc am menționa de ex.

rolul inspectoratului școlar în opera de perfecționare a cadrelor pedagogice, salarizarea lor. Am abordat aici doar unele din multitudinea de probleme ce stau în fața procesului nostru de învățământ - fapt de care depinde viitorul cetățenilor noștri dar care, la rândul, său depinde de fluxul de studenți la universitățile pedagogice.

Ion Valuță, Evelina Valuță

Universitatea Tehnică a Moldovei, Moldova

e-mail: valutse@mail.md